

**ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ**

Л. Б. ДЕМИДЧУК, Д. І. САПОЖНИК

Львівський торговельно-економічний університет

Переорієнтація на ринкові відносини вимагала серйозних змін у системі освіти. При прийомі на роботу роботодавця цікавить не стільки формат теоретичних знань випускників навчальних закладів, скільки їхня готовність до здійснення професійної діяльності. Чинні державні освітні стандарти передбачають рівне співвідношення теоретичного і практичного навчання, хоча необхідні практико-орієнтовані форми. Система освіти побудована таким чином, що теорія і практика навчання в більшості випадків відбувається з відривом від виробництва. Чинні державні освітні стандарти передбачають рівне співвідношення теоретичного і практичного навчання, хоча необхідні практико-орієнтовані форми. Система освіти побудована таким чином, що теорія і практика навчання відбувається з відривом від виробництва.

Виведення освіти на рівень розвинених країн світу є можливим лише за умови впровадження нових освітніх технологій, модернізації матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів, підготовки нового покоління кваліфікованих кадрів, готових до життєдіяльності в умовах сучасного суспільства. За умов глобалізації економіки, посилення конкуренції, виходу підприємств на міжнародні ринки виникає потреба у фахівцях з високим інтелектуальним потенціалом, творчими нахилами та креативним мисленням, з високою відповідальністю та самодисципліною. Основним людським ресурсом у XXI столітті стає інтелектуальний потенціал країни, загалом, і кожного підприємства, організації чи установи окремо. Цей ресурс ґрунтується на виконанні вимог міжнародних освітніх і професійних стандартів, творчому підході до їхньої реалізації та розвитку, спрямуванням оптимізації освіти, максимального задоволення освітніх потреб особистості та суспільства, входження нашої країни у світовий освітній простір. Головним завданням сучасного навчання в умовах стрімких змін, що відбуваються у світі, є підготовка кваліфікованих спеціалістів, здатних до самореалізації, швидкого реагування з потребами ринку праці, активної участі в соціально-економічних і культурних процесах країни та світу. Тому, останнім часом, помітним стає інтерес до тих освітніх технологій, моделей та інновацій, що здатні забезпечити високу якість підготовки кваліфікованих спеціалістів та реалізації освітніх державних стандартів і програм [1, 2].

Основою вищої освіти мають бути нові вимоги щодо організації процесу навчання, за яких здобувачі накопичують і вдосконалюють знання, уміння та навички, що в подальшому трансформуються в конкурентні переваги. Концепція вищої освіти має базуватися на розв'язанні проблем якості навчання, його організації, забезпечення інноваційним навчально-методичним та інформаційним матеріалом, високій корпоративній культурі.

Організація навчального процесу за новими, продуктивними

навчальними технологіями повинна включати:

- впровадження інноваційних технологій, що мають високий потенціал життєздатності;
- забезпечення навчального процесу інформаційними джерелами;
- наявність підприємства замовника кадрів, як соціального партнера, з високою організацією виробничого процесу, забезпеченого новітніми виробничими технологіями та обладнанням і кваліфікованими робочими ресурсами;
- створення інноваційного клімату серед викладачів, активне їх залучення до реалізації завдань інновацій та їх високий професійно-кваліфікаційний рівень і творчий потенціал;
- наявність перспективи впровадження передових освітніх технологій;
- потребу у кваліфікованих робітниках та перспектива подальшого працевлаштування випускників.

Для якісної підготовки кваліфікованих фахівців необхідно успішно реалізувати навчально-науково-виробничу концепцію, яка охоплює всі аспекти підготовки здобувачів до самостійної роботи.

Таким чином, для досягнення високої ефективності в підготовці конкурентоспроможних фахівців для інноваційних виробництв необхідний перетин інтересів підприємства, держави та освітнього закладу.

Однією з перспективних і водночас стратегічно важливих технологій організації навчального процесу може бути дуальна система навчання, сенс якої полягає в паралельному навчанні студентів в освітньому закладі та на підприємстві.

Дуальна система навчання, за своїм змістом, означає паралельне навчання в освітньому закладі та на виробництві. В основу цієї системи покладено принцип взаємного зв'язку теорії з практикою, що дає змогу студентам не тільки знайомитися з виробництвом, а й засвоювати прийоми та навички роботи на робочих місцях підприємств промисловості та сфери побуту. Висока життєздатність цієї системи пояснюється тим, що вона відповідає інтересам усіх учасників цього процесу: держави, навчального закладу, підприємств чи організацій і здобувачів. Для підприємств – це можливість підготовки спеціалістів, безпосередньо, під своє виробництво, виробничі технології та обладнання, максимальна відповідність корпоративним інтересам, економія часу та коштів на пошук і підбір кадрів, їхнє перенавчання та адаптації до умов конкретного підприємства. До того ж, у підприємства з'являється можливість перспективного планування заміни спеціалістів та відбору найкращих здобувачів, адже за час навчання можна виявити їхні сильні та слабкі сторони. Добре навчені кадри швидко пристосовуються до робочого ритму виробництва, витрачаючи мінімальну кількість часу для адаптації, що позитивно позначається на іміджі підприємства та навчального закладу.

За дуальної системи навчання перед навчальним закладом і підприємством замовником кадрів ставиться завдання підготовки кваліфікованих спеціалістів, рівень професійної компетентності яких має відповідати, з одного боку, вимогам кваліфікаційної характеристики та

державного стандарту, а з іншого боку, корпоративним вимогам підприємства. Перед навчальним закладом і підприємством ставиться одне спільне завдання – рівень професійної компетенції та підготовки спеціалістів не повинен поступатися рівню працівників даного підприємства, крім того, професійна орієнтація має бути спрямована на особливості даного виробництва. Особливістю дуальної системи є те, що навчання здобувачів відбувається за схемою: теоретичний цикл і формування первинних навичок відбувається в навчальному закладі, а формування складних і комплексних навичок на конкретному виробництві, або, точніше, на конкретному робочому місці. Професійні знання та досвід у здобувачів набуваються, розширюються та поглиблюються під час виробничого навчання та виробничої практики. Перевагою дуального навчання є ще й те, що здобувачі під час виробничої практики зараховуються на робочі місця й отримують відповідну заробітну плату. Таким чином, розв'язується питання інтеграції та кооперації навчального закладу і підприємства, визначення структури та профілювання, а також моделі організації навчального процесу у вищому навчальному закладі [3]. Участь у підготовці кадрів позитивно позначається на репутації підприємства та його іміджі як роботодавця на ринку праці. При цьому за ним залишається право вибору, і воно саме вирішує, чи організувати в себе навчання. Для дрібних підприємств, які бажають проводити навчання, але не мають можливості обладнати власні майстерні, торгово-промислові палати створюють міжвиробничі навчальні центри.

Дуальна система навчання в Німеччині, наприклад постійно вдосконалюється завдяки новим навчальним професіям у нових сферах трудової діяльності та модернізації організації професійної підготовки за вже існуючими професіями [4]. Цей тип навчання тісно пов'язаний із практикою. Тому одразу після закінчення вищу випускник може пред'явити потенційному роботодавцю багаторічний досвід роботи за фахом. Під час навчання в Німеччині студенти отримують за свою працю на підприємстві грошову винагороду, а після його закінчення – роботу, до якої добре підготовлені. Дуальна система забезпечує плавне входження в трудову діяльність. Немає неминучого для інших форм навчання стресу, спричиненого браком інформації та слабкою практичною підготовкою.

На нашу думку з німецької моделі «дуальної освіти» можна взяти такі принципові аспекти:

- поєднання теоретичної та практичної підготовки в сучасній освіті, при якому практична частина підготовки проходить безпосередньо на підприємстві, а теоретична частина – на базі освітньої організації;
- спільне фінансування програм підготовки кадрів під конкретне робоче місце комерційними підприємствами, зацікавленими в кваліфікованому персоналі, і регіональними органами влади, зацікавленими в розвитку економіки та підвищенні рівня життя в регіоні.

А від впровадження дуальної освіти можна очікувати:

- підвищення продуктивності праці та підвищення інвестиційної привабливості регіонів України за рахунок підготовки кваліфікованих кадрів,

що відповідають вимогам високотехнологічних галузей промисловості;

- перерозподілу фінансування корпоративних програм перепідготовки кадрів на користь системи державної підготовки кадрів;
- значного зростання кваліфікації кадрів у результаті розвитку нових форм освіти.

Визначаючи в загальному вигляді суть дуальної системи підготовки, слід зазначити, що вона посилює практичну спрямованість підготовки фахівців шляхом інтеграції в навчальний процес великого обсягу виробничої практики, що значно підвищує професійну мобільність випускників. Разом з тим, упровадження дуальної системи передбачає принципову зміну організації навчального процесу, в основі якого раціональне поєднання впродовж усього навчального року теоретичної підготовки та розширеної виробничої практики на підприємствах і в організаціях. Впроваджується принцип індивідуалізації практичної підготовки та наближеності її змісту до реальних умов господарюючих суб'єктів, що виявляється в максимальній орієнтації завдань на практику, курсових і дипломних робіт на умови господарювання та вимоги підприємств і організацій майбутніх потенційних місць працевлаштування випускників [5]. Незаперечні переваги дуального навчання наведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Переваги дуального навчання

Переваги дуального навчання	
	Забезпечується високий відсоток працевлаштування випускників, оскільки вони повністю відповідають вимогам роботодавця. Навчання максимально наближене до запитів виробництва.
	Досягається висока мотивація в отриманні знань. Формується нова психологія майбутнього працівника. Здобувачі, спочатку закріпившись на підприємстві як потенційні працівники, навчаються зовсім по-іншому, більш усвідомлено і зацікавлено. Позиція пасивного споживача навчальної інформації змінюється ініціативною позицією фахівця на виробництві, якому треба ухвалювати рішення і нести за них відповідальність. Здобувач раніше адаптується до виробничих стосунків у колективі, вчиться соціальних вчинків.
	Працює принцип «від практики до теорії», здобувач більше працює не з текстами і знаковими системами, а з виробничими ситуаціями. Складні теорії легше засвоюються через практику і вирішення реальних професійних завдань.
	Оцінка якості підготовки фахівців проводиться самими роботодавцями. З перших днів здобувач більшу частину часу проводить на робочому місці, показує свої навички та старання. Роботодавці отримують можливість оцінити рівень підготовленості майбутніх фахівців безпосередньо у виробничих умовах.
	Викладачі повинні мати не тільки хороші теоретичні знання, а й володіти всіма нововведеннями на виробництві.
	Знижується навантаження на бюджет. Частину витрат з підготовки кваліфікованих кадрів несе підприємство.

Джерело: узагальнено за [4, 5].

Для того щоб інновації увійшли в наше життя необхідно:

- необхідна робота в тісному контакті з базовими підприємствами, що мають можливість впровадження дуальної системи навчання;
- розробити спільно з роботодавцями рекомендації для підприємств щодо впровадження дуальної моделі навчання;
- забезпечити створення або виділення на підприємствах робочих місць, лабораторій, навчальних полігонів для навчання за дуальною системою;
- запровадити обов'язкове стажування викладачів спеціальних дисциплін на робочому місці.

Крім усього перерахованого потрібен час для впровадження інновацій. Досвід використання дуальної системи навчання країн Європейського союзу

показує наступні переваги порівняно з традиційною:

- дуальна система підготовки кваліфікованих фахівців усуває основний недолік традиційних форм і методів навчання – розрив між теорією і практикою;
- механізми дуальної системи підготовки закладено вплив на особистість фахівця, створення нової психології майбутнього фахівця;
- навчання майбутніх фахівців за дуальною системою створює високу мотивацію здобуття знань і набуття професійних навичок тим, що якість їхніх знань безпосередньо пов'язана з виконанням службових обов'язків на робочих місцях;
- зацікавленість керівників відповідних установ підприємства в практичному навчанні свого майбутнього фахівця; навчальний заклад працює в тісному контакті з компанією-замовником кадрів і враховує її вимоги до майбутніх фахівців, а також залучає її працівників до розроблення навчальних планів і програм за відповідними спеціальностями;
- дуальна система навчання дає змогу скоротити витрати навчального закладу на закупівлю та утримання дороговартісного виробничого обладнання. Крім того, в умовах виробництва швидше оновлюються виробничі технології та використовується новітнє обладнання, в тому числі й під час навчання здобувачів.

Література

1. Антонюк Д., Антонюк К., Бухарина Л. Розвиток кваліфікаційних центрів в Україні для повоєнного відновлення кадрового потенціалу підприємств. *Economy of Ukraine*. 2024. 67(3):54-71. DOI: [10.15407/economyukr.2024.03.054](https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.03.054).
2. Паска Т. В., Мойсеєнко І. М., Шапка І. В. Інноваційні підходи до підготовки педагогів для впровадження сучасних освітніх технологій та стимулювання творчості у здобувачів освіти в Україні. *Академічні візії*. 2024. Вип. 29. С. 1-13. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10793975>.
3. Зінченко С. М., Зінченко А. Л. Дуальна освіта як запорука соціального партнерства у професійній підготовці випускників вишів: зарубіжний досвід. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. (192), 181-185. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-192-181-185>.
4. Lewalter D, Diedrich J, Goldhammer F, Köller O, Reiss K. PISA 2022. Analyse der Bildungsergebnisse in Deutschland. Münster, New York. *Waxmann*. 2023, 332 s.
5. Стечкевич О. О. Теорія та методика формування цифрової компетентності педагога в умовах неформальної освіти. : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Львів, 2024. 567 с.